

„STONER” – JOHN WILLIAMS

Autor: Oana-Maria Voiculescu | 7 ianuarie 2022

În biblioteca fiecărui cititor există diferite tipuri de romane: romanele-părinți, care l-au introdus în lumea literaturii, romanele-mentori, ce i-au schimbat viața, romanele-soții, de care nu se poate lepăda și la care revine, cuminte și cu privirea plecată, după fiecare aventură literară ceva mai exotică, romanele-amante, frecventabile și oacheșe, dar lipsite de substanță, romanele de suflet, greu de definit, la fel ca atributul lor, romanele începute, dar neterminate (pe care, în trecut fie spus, de multe ori se întâmplă ca dragul nostru cititor să susțină că le-a lecturat din scoarță-n scoarță) și, nu în ultimul rând, romanele-bibelou, care întregesc colecția fără să fi fost vreodată deschise, oferindu-i totodată cititorului nostru un aer de distins intelectual.

Pentru mine, *Stoner*, de John Williams, este un roman de suflet. Publicat în 1965, acesta nu a atras în mod extraordinar atenția publicului și s-a cufundat rapid în uitare. Revenirea sa pe scena literaturii s-a produs încet, prin efortul cronicarilor americani^[1], al editurii *New York Review of Books Classics* și al celebrei scriitoare franceze, Anna Gavalda, care l-a tradus în anul 2011. Astfel, după aproape jumătate de secol de la publicarea lui, romanul a devenit un bestseller în Europa. Autorul, John Williams, nu a cunoscut niciodată o asemenea faimă în timpul vieții. Cele patru cărți ale sale, *Nothing But the Night*, *Butcher's Crossing*, *Stoner* și *Augustus* au fost apreciate la vremea lor doar de un grup restrâns de cititori, majoritatea din cercurile literare. Cariera de romancier a lui John Williams a culminat în 1973, prin câștigarea premiului *National Book Award* (pe care l-a împărțit cu John Bart – *Chimera*) pentru romanul *Augustus*. Interesant este faptul că autorul nu a participat la ceremonia de decernare a premiului. Motivul? Greu de precizat, însă într-un articol din *The Guardian* se spune că discursul comisiei care i-a oferit distincția a fost unul depreciativ. Vă prezint toate acestea nu pentru că mi-ar face o

deosebită plăcere să vă plictisesc, ci deoarece mi se pare absolut fascinant modul în care soarta acestei mici bijuterii literare și cea a autorului său se suprapun aproape perfect cu destinul personajului principal, William Stoner.

Stoner s-a născut în 1891, „într-o fermă micuță din centrul statului Missouri, aproape de satul Booneville”^[2]. Romanul surprinde viața sa, din momentul în care a plecat de acasă la nouăsprezece ani pentru a urma cursurile Facultății de Agronomie din cadrul Universității din Missouri, până la moarte, în 1956. Deși studia științele agronomice, protagonistul și-a descoperit în scurt timp pasiunea pentru literatură, lucru ce l-a determinat să-și schimbe specializarea. Ulterior, își va lua doctoratul și va deveni asistent la aceeași universitate, avansând până la gradul de lector. Toate aceste detalii ne sunt prezentate încă din prima pagină a romanului, lucru ce ne indică faptul că esența acestei cărți nu stă nici în acțiunea sa, nici în finalul ei neașteptat. Din contră, ceea ce face romanul să fie special este modul în care, în 300 de pagini, reușește să concentreze experiența umană. Viața lui Stoner e o viață banală, o viață comună sau, mai bine spus, este destinul majorității dintre noi. Ne naștem anonimi, ne îndrăgostim de un domeniu, visăm să ne facem un nume în cadrul său și să ne schimbăm astfel condiția, muncim fermecați de profunzimea lui, trăim prima iubire, ne căsătorim, avansăm în carieră, devenim dezamăgiți de căsătorie, ni se naște primul copil, un șef coleric nu ne lasă să avansăm, ne îndrăgostim din nou, trăim o aventură, îmbătrânim, corpul nostru se degradează încetul cu încetul și, în cele din urmă, murim tot anonimi. Astfel, o viață de om poate fi rezumată, pare-se, în câteva rânduri. Dar cu toții știm că experiența umană nu constă într-o înșiruire de evenimente, ci în frământările, visurile, victoriile, înfrângerile, dezamăgirile, pasiunile și fricile care însoțesc aceste evenimente, iar meritul cărții este acela de a prezenta foarte bine toate aceste trăiri. Fermecător este și modul în care se realizează prezentarea. Tonul naratorului este încărcat de o tristețe dulceagă, de o duioșie care-ți face pielea de găină. Ne povestește totul de parcă i-ar fi milă de personajul său, de parcă, de fapt, i-ar fi milă de condiția și zbaterea noastră, a tuturor. În fine, mi-e greu să descriu acest ton, așa că vă las aici un citat pentru a vă convinge:

„Câte un student care dă peste numele lui se mai întreabă poate, într-o doară, cine a fost William Stoner, dar rareori curiozitatea trece dincolo de o întrebare indiferentă. Colegii lui Stoner, care nu-l stimau cine știe ce nici când era în viață, abia dacă-l mai pomenesc; pentru cei mai în vârstă, numele lui e o amintire a finalului care-i așteaptă pe toți; pentru

cei mai tineri, e doar un simplu sunet care nu evocă nici un trecut și nici o identitate la care s-ar putea raporta ei sau carierele lor”.^[3]

Stoner e un personaj atipic prin faptul că este, de fapt, foarte, foarte tipic. Un bărbat timid, singuratic, cu o fire idealistă și o sensibilitate bine dezvoltată, acesta nu găsește în existența și personalitatea sa nimic de apreciat, alegând să-și dedice viața literaturii – pe care o considera „*cunoașterea prin intermediul cuvintelor a ceea ce nu poate fi pus în cuvinte*”^[4], fiind superioară lui. Portretul său psihologic este realizat cu mult umor de către un alt personaj, Dave Masters – un student strălucitor, prieten al protagonistului, care sfârșește ucis pe front, în timpul Primului Război Mondial:

„Nu scapi nici tu, prietene. Nici vorbă. Cine ești tu? Un simplu fiu al pământului, așa cum pretinzi? Oh, nu. Ești și tu un infirm. Tu ești visătorul, nebunul într-o lume mai nebună decât el [...] ești suficient de deștept, dar ești atins, suferi de eterna infirmitate. Tu crezi că e ceva aici [în Universitate], ceva de descoperit. Ei bine, în lumea largă o să te dumirești foarte repede. Și tu ești croit pentru eșec; nu că te-ai lupta tu cu lumea. Ai lăsa-o să te mestece și să te scuipe și ai zăcea acolo, pe jos, întrebându-te ce n-ai făcut bine. Pentru că te-ai aștepta mereu ca lumea să fie ceva ce nu e, ceva ce n-are nicio intenție să fie”.^[5]

Ar fi corect să precizez faptul că Dave Masters este un personaj destul de teribilist. Cu toate acestea, descrierea pe care i-o face lui Stoner se nimereste să fie, în linii mari, corectă.

Existența protagonistului este marcată de două mari iubiri: iubirea pentru literatură și cea pentru femeile din viața lui (Edith– soția, Grace – fiica și Katherine – amanta). Voi încerca să le prezint pe acestea două în evoluție în cele ce urmează.

În anul doi, fiind student la Agronomie, Stoner urmează un curs introductiv de literatură engleză, predat de către Archer Sloane – deși personaj episodic, profesorul Sloane mi-a fost tare drag: un individ inteligent, ironic, surprins în degradare din cauza vârstei și, mai ales, din cauza tristeții pe care i-o pricinuieste Primul Război Mondial („*Un război nu omoară numai câteva mii de tineri. Ucide ceva în nația care duce războiul, ceva care nu se mai poate recupera. Și dacă o nație trece prin destule războaie, foarte curând nu mai rămâne altceva decât bestia pe care noi am ridicat-o din mocirlă. Erudiților nu ar trebui să li se ceară să distrugă ceea ce o viață întreagă s-au străduit să clădească*”^[6]). La un moment dat, în cadrul unei ore de curs, Sloane le citește elevilor săi sonetul LXXIII

al lui Shakespeare, întrebându-l mai apoi pe Stoner ce-i transmite textul:

*„Tu vezi în mine anotimpul când
Pierită frunză, galbenă și rară,
În ceața rece atârnă tremurând
Pe crengi ca-n strane care-n veri cântară.
Pe mine vezi treptat cum amurgește
O zi, pe urma soarelui apus,
Ce-ncet, încet spre noapte-o îmbrânțește
Pecetea ăstei morți de cum i-a pus.
În mine vezi cenușa ce se-ncinge
Pe jarul tinereții ei scrumit,
Ca-n patul morții unde-ncet se stinge
De același dor ce-n vremuri l-a hrănit.
Tu asta vezi, și asta-ți dă avânt
Să ții la ce vei părăsi curând.”* ^[7]

Bineînțeles, sonetul este ales în mod inteligent, acesta descriind relația ce se va naște între cei doi bărbați: aceea de mentor-discipol. Revenind la ora de curs despre care aminteam mai sus: fiind timid, Stoner se pierde cu firea, devenind incapabil să-i răspundă profesorului său. Cu toate acestea, o schimbare se produce în interiorul lui: descoperă ceva în literatură care-i era inaccesibil până atunci. Mi-e greu să vă spun ce, mai exact. E vorba de esența disciplinei, de modul în care aceasta surprinde profunzimea trăirilor și gândurilor noastre. Cert e că episodul l-a impresionat atât de puternic pe protagonist, încât a renunțat ulterior la cursurile de agricultură și s-a înscris la cele de literatură și filozofie.

Din acest moment, viața sa ia o turnură neașteptată. După ce-și încheie studiile, la invitația profesorului Sloane, Stoner ajunge asistent la Universitate. Este deosebit de frumoasă secvența în care Sloane îl cheamă în biroul său pentru a-i explica faptul că trebuie să devină profesor. Vorbele lui sunt foarte directe, de altfel: *„Dragostea, domnule Stoner.*

Ești îndrăgostit. E cum nu se poate mai simplu".^[8] Profesoratul este văzut în acest roman ca o vocație, una dintre cele mai nobile. Ilustrativ în acest sens e următorul pasaj, furat din gândurile protagonistului: „[...] profesor, adică un om pe care știința lui nu-l trădează și căruia i-a fost oferită o demnitate a meseriei, care are foarte puțin de-a face cu neghiobiile, slăbiciunile sau incapacitățile sale ca om”.^[9]

Între timp, la o petrecere organizată pentru universitari, protagonistul își cunoaște viitoarea soție, Edith—o tânără crescută într-un mod rigid, urmând cursurile unui seminar particular pentru domnișoare, practică destul de întâlnită la burghezia acelor timpuri. Există în carte o descriere savuroasă și deprimantă a educației acestei femei:

„Educația ei pornea de la premisa că va fi protejată de evenimentele neplăcute pe care viața o să i le scoată în cale și că nu are altă datorie decât să devină un accesoriu grațios și desăvârșit al acelei protecții.”^[10]

Îndrăgostit până peste cap, Stoner o va cere în căsătorie la puțină vreme după întâlnirea lor (eveniment ce face posibilă existența unei scene grozav de amuzante – cea în care protagonistul se întâlnește cu familia tinerei – scenă pe care vă las să o descoperiți). Aflați în luna de miere, cei doi înțeleg repede faptul că mariajul lor e sortit eșecului. Educația foarte severă a lui Edith o transformase într-o persoană rece, ușor isterică și inhibată din punct de vedere sexual. Primele nopți ale căsniciei lor pot concura foarte ușor pentru distincția de „cele mai triste scene ale romanului”. Pentru a face haz de necaz, vă prezint aici unul dintre cele mai puțin apăsătoare pasaje din capitolul respectiv: „Și, ca atâția tineri soți despre care auzise și pe seama cărora făcuse uneori glume, și-a petrecut noaptea nunții separat de soția sa, încovrigat incomod pe o canapea”^[11]. Ulterior, va apărea concluzia: „În mai puțin de o lună, Stoner știa deja că dăduse greș în căsnicie; înainte să se încheie primul an, a încetat să mai speră că se va ameliora ceva”.^[12]

Cu toate acestea, revenind în Missouri după luna de miere, Stoner devine din ce în ce mai pasionat de literatură, unde-și găsește refugiul. Scrie prima sa carte, lucru ce-l avansează la gradul de lector. Își amenajează un birou în casa pe care o cumpărase cu ajutorul părinților lui Edith, unde își poartă elevii pentru a discuta despre diverse teme. Începe să simtă că este profesor și, mai mult decât atât, că poate deveni unul chiar bun. La scurt timp se naște Grace, fetița sa, de care se atașează imediat. După venirea pe lume a fiicei ei, Edith trece printr-o perioadă dificilă, Stoner ajungând să aibă grijă în totalitate de copil. Între cei doi se naște o

relație înduioșătoare, fiind ulterior distrusă de Edith, care o îndepărtează pe Grace de tatăl ei.

La Universitate, Stoner intră în diverse conflicte cu șeful de catedră, Lomax (avansat după moartea lui Sloane), din cauza unui protejat al acestuia din urmă. Walker – un diletant ce își atrase simpatia lui Lomax datorită unor defecte fizice comune (Lomax era cocoșat, Walker, șchiop), este picat la un curs de către Stoner. Cu toate amenințările lui Lomax, protagonistul își păstrează integritatea, alegând să nu își schimbe decizia. Astfel, avansarea în carieră îi este împiedicată de furia șefului său.

De asemenea, tot aici o cunoaște și pe Katherine, studenta lui strălucită, care-i va deveni amantă. Relația celor doi se va încheia abrupt din cauza bârfelor colegilor, dar nu fără a ne oferi câteva pasaje memorabile, precum acesta:

„Când era extrem de tânăr, Stoner credea că iubirea e o stare absolută a ființei la care, dacă ai noroc, poți accede; la maturitate ajunsese la concluzia că iubirea e paradisul unei religii mincinoase, spre care omul ar trebui să privească cu o neîncredere amuzată, cu disprețul blând al celui care a încercat-o pe pielea lui și cu o nostalgie jenată. Ajuns la mijlocul vieții a început să înțeleagă că nu e o stare absolută, dar nici o iluzie; o vedea ca pe o devenire cât se poate de omenească, o stare inventată și modificată clipă de clipă și zi de zi prin voință, prin inteligență și cu inima”.^[13]

Sigur, v-aș mai putea povesti multe, dar deja mă întind. După încheierea aventurii sale, viața lui Stoner devine din ce în ce mai deprimantă. Corpul începe să i se degradeze. Fiica sa, Grace, într-un gest disperat, rămâne însărcinată cu un băiat din oraș și se căsătorește cu el pentru a evada de acasă (și pentru a pleca de lângă mama ei, mult prea sufocantă și autoritară). Soțul fetei moare în cel de-Al Doilea Război Mondial. Încetul cu încetul, Grace devine alcoolică, Stoner văzând toate acestea. Protagonistul se pensionează și, în cinstea acestui eveniment, i se organizează o petrecere. Discursul său de pensionare este unul emoționant: *„Am predat la această universitate aproape patruzeci de ani. Nu știu ce aș fi făcut dacă nu aș fi fost profesor. Dacă n-aș fi fost la catedră poate că aș fi... Vreau să vă mulțumesc tuturor pentru că mi-ați permis să predau”.*^[14] Descoperă între timp că este bolnav de cancer, iar viața sa se încheie la o scurtă perioadă după acest moment, oferindu-ne una dintre cele mai înduioșătoare scene. Pentru a păstra totuși un oarecare mister, vă voi lăsa

să o parcurgeți singuri. E mult prea impresionantă secvența pentru a putea fi redată într-un comentariu.

În fine, nu știu dacă prin acest eseu am făcut dreptate cărții; dacă am reușit, măcar puțin, să vă arăt cât de frumoasă poate fi. Sper din toată inima să vă fi oferit măcar gustul acestui roman, dacă nu mai mult. Este, după cum am mai spus, o bijuterie, o laudă adusă literaturii, modului în care „*misterul minții și al inimii se dezvăluie în migăloasele, straniile și neașteptatele combinații de litere și cuvinte, în tiparul cel mai negru și mai rece*”^[15]. Și, nu în ultimul rând, este o carte despre ce înseamnă să fii om.

Imagine: Thomas Eakins – „Gânditorul. Portretul lui Louis N. Kenton” (1900); Sursa: Wikimedia Commons

NOTE

[1] Pentru mai multe detalii, accesați: <https://www.nytimes.com/2007/06/17/books/review/Dickstein-t.html?pagewanted=all&r=0>, <https://newrepublic.com/article/123334/vanished-world-stoner>, <https://www.newyorker.com/books/page-turner/the-greatest-american-novel-you-ve-never-heard-of>.

[2] John Williams, *Stoner*, trad. din lb. engl. de Adriana Ponta, Iași: Editura Polirom, 2016, p. 8.

[3] *Ibidem*, p. 7.

[4] *Ibidem*, p. 118.

[5] *Ibidem*, p. 40.

[6] *Ibidem*, p. 47

[7] William Shakespeare, *Opere complete*, vol. 9, trad. din lb. engl. de Ion Frunzetti, ed. îngrijită, notă introductivă și comentarii de Leon D. Levițchi, note de Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești, București: Editura Univers, 1995, p.287.

[8] John Williams, *op.cit.*, p. 28.

[9] *Ibidem*, p. 136.

[10] *Ibidem*, p .68.

[11] *Ibidem*, p. 84.

[12] *Ibidem*, p. 91.

[13] *Ibidem*, p. 234.

[14] *Ibidem*, p. 318.

[15] *Ibidem*, p. 135.

BIBLIOGRAFIE

Williams, John, *Stoner*, trad. din lb. engl. de Adriana Ponta, Iași: Editura Polirom, 2016.

Shakespeare, William, *Opere complete*, vol. 9, trad. din lb. engl. de Ion Frunzetti, ed. îngrijită, notă introductivă și comentarii de Leon D. Levițchi, note de Virgiliu Ștefănescu-Drăgănești, București: Editura Univers, 1995.